

HANS JANSEN Arabist

'De islam heeft een Franse Revolutie nodig'

Arabist Hans Jansen schreef talloze boeken over de islam en werkt aan de Duitse vertaling van zijn laatste boek *De historische Mohammed*. Hij vreest de islam in Nederland niet, maar hekelt wel de groepsdwang onder moslims. 'Als propagandamiddel is een hoofddoekje erg effectief. Beter dan een kalasjnikov.'

Hugo Camps Foto's Marco Bakker

Nee, hij staat niet elke dag te beven voor de islam. 'Ik ben alleen bang voor gekke mensen.' De arabist en bijzonder hoogleraar in het hedendaags islamitisch denken aan de Universiteit Utrecht, Hans Jansen (64), maakt zich voorlopig niet al te druk over een tsunami van de islam. 'Toen in 1940 de Duitsers Nederland binnenvielen, hoorde je ook: dé Duitsers zijn binnengevallen. Nou, de meeste Duitsers stonden gewoon aan de afwas.'

Voor paniek is het te vroeg. 'Eind deze eeuw zijn de moslims in de meerderheid in Europa, zeggen demografische fetisjistten. Althans, als er niets verandert. Maar er verandert natuurlijk wel wat. Er zijn ontzettend veel moslims die eigenlijk al afscheid hebben genomen van de islam. Zoals veel Nederlanders nog steeds als katholiek geregistreerd staan omdat ze de moeite niet genomen hebben zich te laten uitschrijven. Allicht hebben moslims goede redenen om zich niet af te melden. De doodstraf is een vrij radicale sanctie. Maar het zou zomaar kunnen dat op een dag al die moslims die hun harp aan de wilgen hebben gehangen, uit de kast komen. Dan gaat het vlug.'

'Mensen die van economische en sociale vrijheden hebben geproefd, gaan vroeg of laat ook religieuze vrijheden claimen. Vandaar dat de groepsdruk zo scherp wordt bewaakt. Zo'n pak slaag voor Ehsan Jami is ook bedoeld om andere moslims die afvalligheid overwegen tot betere gedachten te brengen. Om nog eens duidelijk te maken: je wordt als moslim geboren. Punt.'

De culturele loyaliteit aan de islam gaat vaak dieper dan de religieuze. 'Allochtonen

schrijvers in Nederland roepen allemaal dat ze atheïsten zijn. Dat ze in niets meer geloven. Ik denk dan: waarom ga je dat thuis niet vertellen? Doen ze niet. Bepaalde normen en waarden kan je lang meesjouwen, ook al ben je de religieuze achtergrond kwijt. Kijk naar Maarten 't Hart, en dat soort mensen. Die zijn er in de Arabische wereld ook. Ik heb de indruk dat de meeste gemigreerde moslimarabieren zich niet al te fanatiek met de Koran bezighouden. Maar de opvattingen over familieverhoudingen zijn sterker en minder omkeerbaar.

'Er zijn best moslima's aan een nieuw leven begonnen, met dank aan Ayaan Hirsi

Nederlands. Zij wordt geconfronteerd met een imam die alles weet, behalve de regels van de Nederlandse grammatica. Is toch een deukje in zijn geloofwaardigheid. Ik hoor studenten weleens zeggen: "Nou, als je dan toch alles weet, dan moet je ook weten hoe je sterke werkwoorden verbuigt." Deze generatie onttrekt zich in het geheim aan de macht van de imam. De moeilijkheid is dat de jongens en meisjes nog altijd veel ooms en neven in Marokko en Turkije hebben. Hier wonen ze in een land waar ze rechten hebben en allerlei dingen mogen doen. Als ze tussentijds een paar maanden naar Marokko gaan, zijn ze weer geheel rechteloos. Het lijkt mij niet zo'n makkelijke positie.'

Hans Jansen is een gerespecteerd wetenschapper. Hij heeft talloze boeken geschreven over de (radicale) islam, is met een eigen koranvertaling gekomen, werkt nu aan de Duitse vertaling van zijn laatste boek *De historische Mohammed*. Door de jaren heen is hij zelf geradicaliseerd, zij het nog steeds met humor en ironie.

'De explosieve toename van de belangstelling voor de islam is iets van de laatste jaren. Iemand als Paul Cliteur had tot vier jaar geleden nooit over de islam nagedacht. Ik ken een man die uit Egypte is gevlucht. Hij is twaalf jaar in Nederland en hoogleraar. Zolang ik hem ken, zegt hij: over een half jaartje kan ik wel weer terug. Dat kan hij natuurlijk niet. Wat we nu meemaken, is geen godsdienstoorlog, want een echte oorlog heeft een begin en een einde. De sympathisanten van Osama bin Laden nemen een voorschat op de toekomst vanuit een soort almachtsfantasie. Al-Qa'ida is een dubbelvorm: én religieus, én ideologisch. De tweevoudige natuur van het islamitische fundamentalisme is moeilijk controleerbaar.'

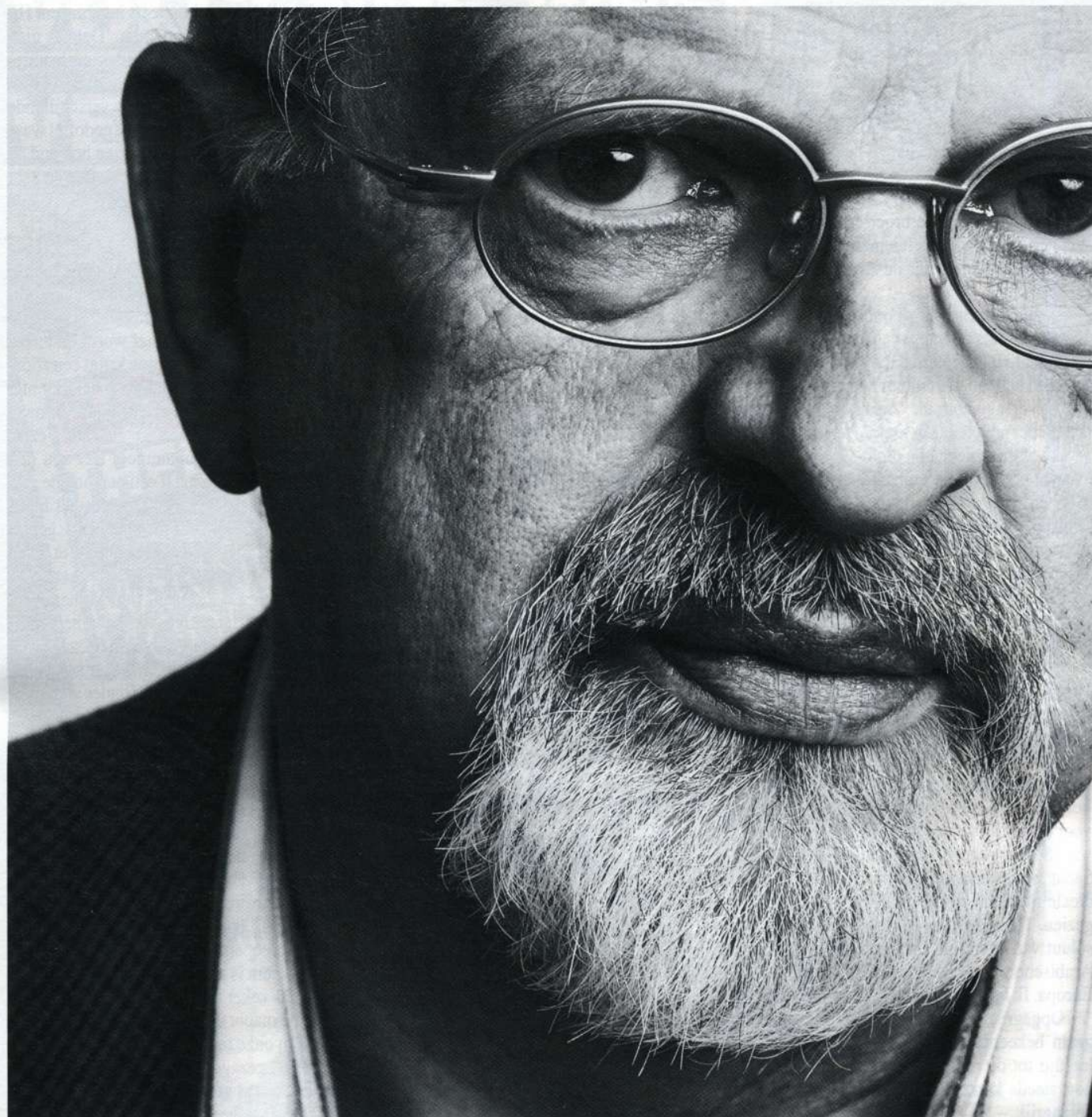

**Hans Jansen:
'Deze generatie
onttrekt zich in het
geheim aan de
macht van de imam'**

Ali. Ik ga met mijn twee dochters weleens T-shirtjes kopen bij H&M. Dan word ik soms door een paar Marokkaanse verkoopstertjes terzijde genomen en die fluisteren me wat opruierende teksten toe. Waarop ik zeg: "O, wat leuk, laten we gauw naar Hilversum rijden." Maar op tv durven ze natuurlijk niet. Moslims willen best zeggen dat ze niet meer meedoen aan wat Wilders de fascistische kant van de islam noemt. Alleen weten ze ook hoe gevaarlijk het is om dat hoog van de toren te blazen. De toenemende slapende afvalligheid is de reden waarom ik denk dat het in Nederland met de moslimdictatuur nog heel anders kan lopen dan we nu vrezen.

'De macht van de imams is aan erosie onderhevig. De jongste generatie spreekt goed

'In een dictatuur kun je het ook gezellig hebben. Mensen zijn geneigd elkaar eerder gelijk te geven en er is onderlinge solidariteit. Wij van het Westen proberen steeds maar democratie en kapitalisme te verspreiden in de Derde Wereld. Daar is die wereld niet van geïnd, zoals blijkt in Irak. Moslims zijn altijd succesvolle imperialisten geweest. Zij hebben de mensen die ze hebben veroverd ook veranderd en omgevormd. Als je in Indonesië vraagt: wat was er voor de islam? Dan hoor je niet over het boeddhistische Java, maar over het zand van Arabië.'

Leve de revolutie. 'Er wordt vaak gezegd dat de islamitische wereld een Verlichting nodig heeft. Fout. Wat nodig is, is een Franse Revolutie, waarbij de oude onderdrukkende

elite vakkundig wordt geëlimineerd. Al zeg ik daar meteen bij dat ik mezelf niet tot het bieden van enige hulp geroepen voel. In een islamitische samenleving houden politici, militairen en geestelijken de wind er goed onder. Ze hebben een verbond gesloten en gedogen geen enkele intellectuele vrijheid. De mensen zijn daar inmiddels aan gewend geraakt. Zolang dat verbond niet uit elkaar valt, is er geen sprake van verandering. Nee, het is niet aan ons om daar het vuurtje te gaan opstoken. De mensen daar moeten het zelf doen. In Nederland wordt toch ook iedereen onrustig wanneer de Europese Unie de omvang van de varkenshokken wil aanpassen.

'Er is iets wat ik niet begrijp. Veel mensen uit het Midden-Oosten die individueel

migreren, doen het allemaal goed. Ze halen diploma's, worden lid van politieke partijen, van de vrijmetselaarsloge. Niets mis mee. Toch is het ze niet gelukt hun eigen land te democratiseren. Wetenschap van enige betekenis komt er ook niet uit de Arabische wereld. Een Nobelprijs is in geen velden of wegen te bekennen. Ja, voor literatuur en vrede en andere troostprijzen. Individuele migratie kan je rustig een succes noemen. Maar haal een heel dorp uit Marokko naar Nederland en de oude normen reizen mee. Je ziet zware druk ontstaan om de oude waarden te heiligen en vaak nog strenger te maken.'

De islam en het Westen, eigenlijk zijn het onverzoenlijke werelden. 'Arabieren weten ook dat twee plus twee vier is. Maar daar-

naast praten ze elkaar godsdienstige overtuigingen aan. Een typisch geval van hersenspoeling uit de christelijke cultuur is de notie van fout en schuld. Wij weten dat het goed is om fouten toe te geven. Daarna ben je weer vrij. Fouten erkennen is tegennatuurlijk gedrag. Andere culturen laten dat niet toe. Moslims kennen de sorry-cultuur niet. Ze weten dat ze fouten maken, maar het erkennen ervan kun je je vader, je broer en je volk niet aandoen. Nog nooit heeft iemand uit die hoek een sorry gehoord voor de Armeense genocide.

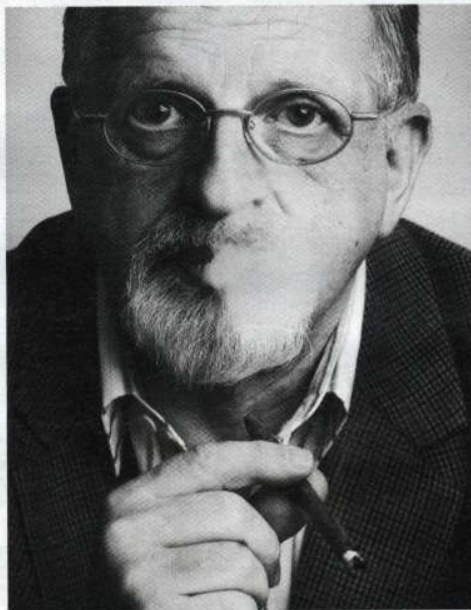
'Toen ik in Egypte woonde, eerst als student en later als directeur van Het Nederlands Instituut, heb ik geleerd dat Arabieren andere waarden hebben. De cultuur van het opscheppen is diepgeworteld. Tegen een tramconductor zeg je stevast hoofdingenieur, een diplomaat is per definitie ambassadeur en een ambassadeur is minister. Eén keer heb ik een ambassadeur zelfs majesteit horen noemen. Opscheppen is heel gewoon. Als onze cultuur van gespeelde nederigheid in contact komt met een cultuur waar opscheppen is toegestaan, krijg je natuurlijk de vreselijkste ongelukken.'

In Egypte leerde hij de ijzeren logica van de islamitische fundamentalisten kennen. 'Ik heb de pamfletten vertaald die voor de dood van president Anwar Sadat werden verspreid. Sadat werd vermoord door radicale moslims omdat hij als afvallige werd gezien. Tot in de jaren negentig was ik er absoluut van overtuigd dat de conflicten in de Arabische wereld niet zouden overslaan naar Europa. Ik heb me vergist.'

Opgegroeid in een streng gereformeerd gezin bekeerde Hans Jansen zich op latere leeftijd tot de rooms-katholieke kerk. Hij is nog steeds kerkelijk. 'Ik vind rituelen heel belangrijk – ze zijn verhelderend en genezend. Je kan veel bedenken tegen het katholicisme, maar af en toe sorry mogen zeggen is cultureel, sociaal en wetenschappelijk van een niet te onderschatten waarde. Een collectieve schuldbelijdenis heeft betekenis. Het jodendom kent ook achthonderd verschillende manieren om op grote verzoendag fouten toe te geven.'

'Mijn probleem met het protestantisme was dat het intellectueel niet klopte. Hoezo tegenstelling tussen schrift en traditie? De Schrift is ook een gestolde vorm van traditie. Het spijt me dat ik het moet zeggen, maar de kernleuzen van het protestantisme zijn flauwekul. In Cairo kwam ik veel katholieken tegen. En altijd dacht ik: zij hebben door hoe je de wereld draaiende houdt.'

Religie is en blijft een symbolenstrijd. Hoofddoekjes, keppeltjes, zwarte hoeden... de onzin blijft duren. De arabist heeft het over een gecreëerde traditie. 'Toen ik in 1966 voor het eerst in Cairo was, zag je helemaal geen hoofddoekjes. Ze zijn in de jaren zeventig ingevoerd als symbool van afwijzing van het heersende regime. Er gaat een bepaalde mobilisatiekracht uit van symbolen. In de tijd van de Bhagwan zag je mensen in rare kleren lopen. Iedereen dacht dat ze misschien wel met tienduizenden waren. Dat denk je als je opvallende kleding ziet. Als je met dertig remonstranten in de tram zit, valt je dat niet op, maar drie moslims in de tram zie je altijd zitten. Uniformgedrag is een veelgebruikte methode van godsdiensten en ideologieën. Het

**Hans Jansen:
'Moslims
kennen de
sorry-cultuur
niet. Fouten
erkennen kun
je je vader, je
broer, je volk
niet aandoen'**

geeft anderen de indruk dat de groep alomtegenwoordig is. Als propagandamiddel is een hoofddoekje erg effectief. Beter dan een kalasjnikov.

'Voor een gelovige is het altijd prettig om mensen tegen te komen die ook bij de club horen. Een hoofddoekje, een baard, een zwarte hoed, het heeft voor gelovigen iets beemoedigends. Het is allemaal ingevoerd. Mozes had heus niet zo'n petje op zijn hoofd. In Indonesië heb ik gastcolleges gegeven voor duizend gehoofddeckte dames. Ik zie het niet meer, zo'n hoofddoekje. Wat me wel opvalt, is dat het niet de allermooisten zijn die heel goed ingepakt in de tram zitten.'

Arabisch is een mooie taal. 'Het is leuk om je in een andere taal thuis te voelen. Met het Luxemburgs zou ik dat ook hebben. Woorden maken voor een bepaalde gedachtenconstructie, daar zijn Arabieren goed in. De taal biedt mogelijkheden tot versieren, minder tot verleiden. Mensen overtuigen dat het slechte in de wereld, hier en nu, moet worden bestreden, dat gaat makkelijk in het Arabisch. Satire kan ook.'

In *De historische Mohammed* schift Hans Jansen waarheid en verbeelding over de pro-

feet die Allah de Koran heeft ingeblazen. Hij wil het geen biografie noemen. 'Dat kan niet. Er zijn niet genoeg documenten en inscripties. Het is een boek geworden over de biografie van Mohammed, over de verschillende dwaalwegen. Of de profeet een pedofiel was? Om dat te beweren moet je weten hoe oud de pedofiel is en hoe oud het slachtoffer. Je hebt een kalender en een chronologie nodig. Beide waren er niet in de tijd van Mohammed.'

'Op even dagen denk ik dat hij heeft bestaan, op oneven dagen niet. Al in de oudste tijden had je in het Midden-Oosten een religieuze mythologie over het keren van de kansen. U kent het wel: de slaaf wordt onderkoning, een oude steriele vrouw krijgt een zoon. Ik kan mij voorstellen dat zo'n hele klonter

verhalen zich aan iemand hecht. Aan David, aan Jezus, aan Mohammed. Het zou ook kunnen dat een persoon de verhalen gaat naspelen, dat hij er zijn gedrag naar heeft gemodelleerd. Eigenlijk is er geen zinnig woord te zeggen over het bestaan van Mohammed. Het enige wat zou helpen is Saoedi-Arabië op de schop nemen en kijken wat er nog onder het zand ligt. Zonder archeologische steun komen we geen stap verder.'

Religie zelf is niet het kwaad. 'Religie moet mensen een beetje gelukkiger maken om de middenfase tussen geboorte en dood door te komen. Het kwaadaardige van de islam

is de groepsdwang; de heftige oproepen tot strijd ook. Ik zou in Nederland ook weleens willen oproepen tot strijd tegen het kwaad. Het probleem is alleen: wat is het kwaad? Afvalligheid zeker niet. Als de stralen van de zon en de macht uit één punt komen, dan gaat het mis in onze maatschappij. Er moeten verschillende gezagssystemen zijn. Daar heeft de islam helaas geen oren naar.'

De islam heeft geen respect voor klein leed. 'De onzin van rituele reinheid krijg je er bij een Nederlander niet meer in. Wat kan het Allah schelen wat voor gehaktbal ik eet. Als je pech hebt en blind bent, kan je bij een taxi-standplaats zomaar worden geweigerd. Moslims willen namelijk geen honden in de auto. Een blindengeleidehond, zou daar geen uitzondering voor kunnen worden gemaakt? Nee dus, want honden zijn onrein, weg ermee. Juist dat soort idiote treiterijen doen sommige Nederlanders denken: moslims, weg ermee.'

Ja, soms mist hij Cairo. 'De boekenstalletjes, paardrijden in de woestijn, de pamfletcultuur. In de Arabische wereld gaan mensen nog weleens op elkaars argumenten in. Dat kom je in Nederland niet meer tegen.'